

Ο ρόλος των μύθων σε προγράμματα Π.Ε.

Κωνσταντίνα Κιζήλου

Δασκάλα- Νηπιαγωγός, Κ.Π.Ε. Κλειτορίας- Ακράτας
dinakiz@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Θα προσπαθήσουμε να δούμε πως μέσα από τη ζωή και τη φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων καθώς και μέσα από τους μύθους τους μπορούμε να προσδώσουμε μια γοητεία αλλά και μια μαγεία στον τρόπο που κάνουμε περιβαλλοντική εκπαίδευση στους μαθητές. Οι μύθοι μάς προβληματίζουν, μας διδάσκουν αλλά και ασκούν γοητεία σε όλους μας... Και αν εμείς οι εκπαιδευτικοί το κάνουμε τότε θα διαψεύσουμε το Νίτσε που κάποτε είπε ότι η πείνα του ανθρώπου για γνώση "έφαγε" το μύθο... Οι μύθοι των αρχαίων Ελλήνων υποδηλώνουν την ύπαρξη μιας ιερής και αιώνιας τάξης, απόρροια της οποίας είναι η κοσμική αρμονία από τη μια, και η αειφορία από την άλλη. Χρησιμοποιώντας τους μύθους οδηγούμαστε στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Οι γενικοί Στόχοι αφορούν:

Να γνωρίσουν ένα μέρος της μυθολογίας και να χαρούν την ομορφιά των αρχαίων μύθων.

Να κατανοήσουν τους συμβολισμούς των μύθων και να συσχετίσουν πληροφορίες της μυθολογίας με σύγχρονες καταστάσεις.

Να συνειδητοποιήσουν πως η ασέβεια και η απληστία οδηγούν σε πράξεις που διαταράσσουν την αρμονία με τη Φύση προκαλώντας την Υβρη, η οποία επιφέρει τη Νέμεση (τιμωρία) και οι ίδιοι είναι αναγκασμένοι να υποστούν τις συνέπειες.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Διδακτική μεθοδολογία και Προτάσεις

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: Αειφορία, Περιβαλλοντικά προβλήματα, Αξίες, Μύθοι, Ναϊάδες, Σύγχρονοι Ερισύχθονες, Υγρότοποι, ηθική, αρμονία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μύθοι των αρχαίων Ελλήνων απέβλεπαν στην αναζήτηση, αλλά και εξήγηση, μιας τάξης στο ανεξάντλητο μυστήριο του Σύμπαντος, αλλά κατά κύριο λόγο στην κατανόηση των φυσικών φαινομένων, και στην εξήγηση της σχέσης τους με τη Φύση. Για να καταστεί αυτό δυνατό, προσωποποίησαν το φυσικό τους περιβάλλον, και του έδωσαν, όπως και στους θεούς τους, ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Έτσι οι μύθοι ήταν συνυφασμένοι με τη ζωή των αρχαίων Ελλήνων. Μέσα στο ελληνικό σύμπαν η Φύσις περιλαμβάνει τη γη, τα φυτά, τα ζώα και τους ανθρώπους. Μεταξύ αυτών υπάρχει μια συναλληλία, μια σχέση που αποτελεί ένα αδιάσπαστο όλο. Έτσι, αν ένα από τα συστατικά αυτής της σχέσης βεβηλωθεί από κάποια άπρεπη, για τους αρχαίους Έλληνες, πράξη κατά της ζωής, προσβάλλονται και τα υπόλοιπα. Σε αντίθεση, στην εποχή μας οι δραστηριότητες του ανθρώπου έχουν ως αποτέλεσμα την οικολογική καταστροφή σε μη αναστρέψιμο βαθμό, και ως τούτου προκαλούν τη διατάραξη της φυσικής ισορροπίας. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη κρίση στην ιστορία του ανθρώπου, κρίση που συνδέεται με τα πρότυπα, τις δομές, και το καταναλωτικό υπόβαθρο της σύγχρονης ζωής.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, από οικολογικής πλευράς, παρουσιάζει ο αρχαίος ελληνικός μύθος του Θεσσαλού Ερυσίχθονα, παραλλαγή του οποίου βρίσκεται στο επικό ποίημα «Μεταμορφώσεις» του Λατίνου ποιητή Οβίδιου (43 π. Χ. – 17 μ. Χ.).

Ο μύθος, σε γενικές γραμμές, είχε ως εξής: Θέλοντας να χτίσει ένα μεγαλόπρεπο παλάτι αποφάσισε να κόψει ξύλα από ένα δάσος κοντά στο παλάτι του. Έτσι ο Ερυσίχθονας άρχισε να κόβει αλόγιστα τα δέντρα του δάσους. Οι υπήκοοι του έχοντας διαπιστώσει την κατάχρηση που έκανε εξαιτίας της πλεονεξίας του, προσπάθησαν να τον μεταπείσουν για την άσκοπη κοπή τόσων δένδρων, και του εξέφρασαν τους φόβους τους για το ενδεχόμενο να ξεσπούσε επάνω του η οργή της Δήμητρας. Ο Ερυσίχθονας όχι μόνο δεν έλαβε υπόψη του τις προειδοποιήσεις των ανδρών του, αλλά εκστόμισε σκληρά λόγια τόσο για τα δέντρα, τις νύμφες Αμαδρυάδες αλλά και για την θεά της γεωργίας. Έτσι η ασέβεια και η απληστία του τον οδήγησαν να κόψει την ιερή βελανιδιά της θεάς Δήμητρας, και να καταστρέψει το άλσος που την περιέβαλε, προκαλώντας την Ύβρη, η οποία επέφερε τη Νέμεση (τιμωρία) με τη μορφή της ακόρεστης πείνας, με αποτέλεσμα τον τραγικό του θάνατο. Όταν ο Ερυσίχθονας έκοψε το γηραιότερο δένδρο, η νύμφη που κατοικούσε εντός του τον προειδοποίησε πως θα τιμωρηθεί για την άσχημη συμπεριφορά του. Πράγματι η Δήμητρα εξοργίστηκε τόσο πολύ που αποφάσισε να τον τιμωρήσει παραδειγματικά. Πρόσταξε την θεά Πείνα να τον επισκεφτεί. Η Πείνα υπάκουσε αμέσως κάνοντας τον βασιλιά της Θεσσαλίας να πεινάει συνεχώς. Ο Ερυσίχθονας άρχισε να υποφέρει καθώς έβλεπε ότι η πείνα του δε μπορούσε να κορεστεί με κανένα τρόπο, όσο και αν έτρωγε. Σύντομα άρχισε να χάνει όλο του την περιουσία, για να μπορεί να έχει χρήματα ώστε να αγοράζει φαγητό. Στο τέλος αναγκάστηκε να πουλήσει το παλάτι του, τους δούλους του και την όμορφη μοναχοκόρη του. Τελικά ο Ερυσίχθονας, λιμοκτονώντας έφαγε τις ίδιες του τις σάρκες και έτσι βρήκε οικτρό θάνατο.

Ο μύθος αυτός συμβολίζει την αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, που χωρίς μέτρο καταναλώνει ο άνθρωπος και πάνω από τις φυσιολογικές του ανάγκες, στερώντας το μέλλον των παιδιών του και όλων των έμβιων όντων της φύσης.

ΜΟΡΦΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΤΟΥ ΕΡΥΣΙΧΘΟΝΑ...

A) Θα μπορούσαμε χρησιμοποιώντας το μύθο του Ερυσίχθονα να αναδείξουμε π.χ. το πρόβλημα της διαχείρισης των υδάτινων πόρων και τα προβλήματα που ανακύπτουν από την κακή διαχείρισή τους.

B) Οι μαθητές ή οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να μεταφέρουν τους συμβολισμούς του μύθου στη σύγχρονη πραγματικότητα. Π.χ.

Ο Ερυσίχθονας θα μπορούσε να συμβολίζει την αδιαφορία των ηγετών του κόσμου που λειτουργούν μονάχα για το πρόσκαιρο κέρδος αδιαφορώντας για τις συνέπειες

Η θεά Δήμητρα θα μπορούσε να συμβολίζει τη μάνα γη που προσφέρει τα πάντα στον άνθρωπο. Θα μπορούσε ακόμα να συμβολίζει την αειφορία... Θα μπορούσε να συμβολίζει τη φύση που τιμωρεί...

Η ιερή βελανιδιά θα μπορούσε να συμβολίζει τα προστατευόμενα είδη

Οι υπήκοοι όταν υπακούν εντολές χωρίς να αντιδρούν θα μπορούσε να συμβολίζουν τους άβουλους, φοβισμένους και άμυαλους ή τους βολεμένους. Όταν αντιδρούν, όπως στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να συμβολίζει τις διάφορες περιβαλλοντικές οργανώσεις που αγωνίζονται να ξυπνήσουν τον κόσμο και να τον βοηθήσουν να αλλάξει στάση και συμπεριφορά.

Οι Αμαδρυάδες θα μπορούσε να συμβολίζουν τις επόμενες γενιές που θα χαθούν γιατί εμείς νοιαζόμαστε μόνο για τον εαυτό μας

Η Πείνα θα μπορούσε να συμβολίζει την ακόρεστη εωσφορική δίψα του ανθρώπου να αποκτήσει τα πάντα και πέρα από τις πραγματικές του ανάγκες. Μια δίψα που δε σταματάει ποτέ, αδιαφορώντας για το μέλλον...

Γ) Θα μπορούσαμε να αξιοποιήσουμε τους μύθους για να αναδείξουμε τα όρια ανοχής και αντοχής της φύσης τα οποία αν τα ξεπεράσουμε μπορεί να υπάρξει μια ολοκληρωτική καταστροφή, η κατάρρευση ενός οικοσυστήματος

Δ) Θα μπορούσαμε να δείξουμε πως οι ανθρώπινες παρεμβάσεις στο περιβάλλον, για να καλύψουν τις μεταβαλλόμενες ανάγκες μας, διαφοροποιήθηκαν και από «ανώδυνες» ανθρώπινες δράσεις, μετατράπηκαν σε μεγάλης κλίμακας επεμβάσεις με καταστροφικές συνέπειες.

Ε) Θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε, να αναδείξουμε και να αναπτύξουμε μέσα από τον αρχαίο μύθο και τη σύγχρονη αναφορά γι αυτόν, όσες περισσότερες περιβαλλοντικές έννοιες και περιβαλλοντικά προβλήματα μπορούμε. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

Αειφορία

Ανακύκλωση

Ανανεώσιμοι πόροι

Νόμος του ελαχίστου

Υπεράντληση υδάτων

Φυσικοί πόροι

Ο ΜΥΘΟΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ο μύθος αυτός μας μεταφέρει σε μια καταστροφή από πιο ...σύγχρονους Ερυσίχθονες... Το Νησί του Πάσχα βρίσκεται στο Νότιο Ειρηνικό. Οι αρχαιολογικές έρευνες των τελευταίων δεκαετιών δείχνουν ότι έχουμε να κάνουμε με ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα οικολογικής καταστροφής!

Ένα από τα πιο ακραία παραδείγματα καταστροφής δάσους παγκοσμίως.

Οι πρώτοι άποικοι βρήκαν ένα πλούσιο σε βλάστηση νησί, γεμάτο με γιγαντιαίους φοίνικες... που χρησιμοποίησαν για να φτιάξουν τις βάρκες και τα σπίτια τους, για κατασκευή σχοινιών, για θέρμανση και μαγείρεμα.

Δεν τους έλειπε τίποτα. Θα πρέπει λοιπόν να φάνηκε ο παράδεισος επί της γης για τους πρώτους εποίκους. Τη σχετική έλλειψη πρωτεϊνών, καθώς δεν υπήρχαν μεγάλα ζώα στο νησί, την αναπλήρωναν με το ψάρεμα φαλινοειδών και δελφινιών, που ήταν άφθονα στα ανοιχτά. Κι ακόμη είχαν άγριους καρπούς και κυνήγι.

Όλα λοιπόν έμοιαζαν ιδανικά...

Μέσα σε λίγους μόλις αιώνες, οι κάτοικοι του νησιού κατέστρεψαν τα δάση, εξαφάνισαν τα ζώα και τα φυτά

Καθώς τα δάση εξαφανίζονταν, οι κάτοικοι ξέμειναν από ξυλεία. Καθώς δεν είχαν ξυλεία για να φτιάξουν μεγάλες βάρκες, λιγότερα και η αλιεία ... γιατί κανείς δεν μπορούσε πλέον να ανοιχτεί στη θάλασσα για ψάρεμα. Η ζωή έγινε δυσκολότερη. Δεν είχαν ξύλα να ανάψουν φωτιά, τα άγρια θηράματα εξαφανίστηκαν.

Το έδαφος άρχισε να διαβρώνεται... Οι σοδειές τους λοιπόν μίκρυναν, καθώς η αποδάσωση άφησε το έδαφος να διαβρωθεί από τη βροχή και τον άνεμο, να ξεραθεί από τον ήλιο και τα θρεπτικά του συστατικά να εξαντληθούν.

Οι καλλιέργειες άρχισαν να αποτυγχάνουν και οι κάτοικοι ξεκίνησαν έναν εμφύλιο πόλεμο για τα λιγοστά αγαθά που έμειναν.

Καθώς αναλογιζόμαστε την καταστροφή του νησιού του Πάσχα, σίγουρα αναρωτιόμαστε: «μα καλά, γιατί δεν κοιτούσαν γύρω τους, να συνειδητοποιήσουν τι έκαναν και να σταματήσουν, προτού να είναι πολύ αργά;»

Ο λόγος είναι ότι οι διαδικασίες αυτές εξελίσσονται σταδιακά, πιο αργά από τη ζωή και τη μνήμη ενός ανθρώπου. Όσο κι αν ο παππούς αναπολεί τα πράγματα όπως ήταν τη δική του εποχή, ο εγγονός λίγα πιστεύει.

Η ιστορία του νησιού του Πάσχα είναι η ιστορία των χρόνων μας. Ότι συνέβη στο νησί του Πάσχα σε μικρογραφία αυτό θα συμβεί & σε πλανητικό επίπεδο...

Εάν οι κάτοικοι του νησιού του Πάσχα χρειάστηκαν μερικές εκατοντάδες χρόνια για να καταστρέψουν τη φύση με όπλο τα χέρια τους και απλά πέτρινα εργαλεία, τα δισεκατομμύρια των ανθρώπων που πλημμυρίζουν σήμερα τη γη, εμείς σήμερα οπλισμένοι με όλα τα θαύματα της επιστήμης και της τεχνολογίας, μπορούμε να έχουμε το ίδιο αποτέλεσμα πολύ πιο γρήγορα και πολύ πιο ριζικά. Υπάρχει μόνο μια ειδοποιός διαφορά: Οι κάτοικοι του νησιού του Πάσχα δεν διέθεταν επαρκείς πληροφορίες για το παρελθόν, από τις οποίες να μπορούν να αποκομίσουν γνώση, προτού να είναι πολύ αργά. Εμείς αντίθετα διαθέτουμε. Θα μας κάνει άραγε αυτό σοφότερους;

ΟΙ ΑΞΙΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ

Αφού Οι Αρχαίοι Έλληνες ήταν ενταγμένοι στο φυσικό περιβάλλον και αφού ο άνθρωπος ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της φύσης μας δίδαξαν αξίες σε σχέση με τον άνθρωπο και τη φύση. Μας δίδαξαν ότι η επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων είναι ζήτημα παιδείας και αυτογνωσίας.

Ο σεβασμός του φυσικού περιβάλλοντος...

Το μέτρο...

Για τους Θεούς της Αρχαίας Ελλάδας, το μέτρο ήταν σημαντικό για τη σωστή λειτουργία του ανθρώπου με τη φύση. Το μέτρο υπήρξε στην αρχαιότητα σπουδαία σύλληψη. Οι Αρχαίοι Έλληνες είχαν κατανοήσει την αναγκαιότητα του μέτρου για τη δική τους ασφάλεια. Αντιλήφθηκαν ότι το μέτρο οδηγεί στην αρμονία και δη με τη φύση. Όταν οι άνθρωποι ήταν εναρμονισμένοι με τη φύση μπορούσαν να συνυπάρξουν ειρηνικά ενώ όταν διατάρασσαν αυτή την αρμονία και οι ίδιοι ήταν αναγκασμένοι να υποστούν τις συνέπειες. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναλογισθούμε τη σοφία ενός αποφθέγματος, το οποίο ήταν χαραγμένο σε τοίχο του ιερού του Απόλλωνα στο Μαντείο των Δελφών. Πρόκειται για το «Μηδέν Ἄγαν», το οποίο σημαίνει «τίποτε υπερβολικό», με άλλα λόγια τα πάντα να γίνονται με μέτρο, και αποτελούσε μια από τις θεμελιώδεις αρχές του αρχαίου ελληνικού πνεύματος.

Η κούπα του Πυθαγόρα Τον ίδιο συμβολισμό είχε και η κούπα του Πυθαγόρα (580 – 490 π. Χ.), του μεγάλου Έλληνα μαθηματικού και φιλοσόφου. Κατά την παράδοση, ο Πυθαγόρας είχε φτιάξει μια κούπα, εφαρμόζοντας τους νόμους της φυσικής, για να πίνει με μέτρο το κρασί. Η κούπα εσωτερικά είχε μία γραμμή που όριζε ως πού έπρεπε να την γεμίσει. Μια στάλα παραπάνω, και η κούπα άδειαζε όλο το κρασί της από μία κρυφή οπή στη βάση. Η κούπα του Πυθαγόρα καλείται επίσης «κούπα του δικαίου» γιατί αντανάκλα μία από τις βασικές αρχές του δικαίου, αυτήν της Ὑβρεως (αλαζονική συμπεριφορά) και Νεμέσεως (εκδίκησης). Όταν το όριο ξεπερνιέται (Ὑβρις), δεν χάνονται μόνον όσα έχουν ξεπεράσει το όριο, αλλά και όλα τα προηγούμενα που είχαν αποκτηθεί (Νέμεσις). Από τα βάθη των αιώνων ο Πυθαγόρας μάς διδάσκει να δεχόμαστε το άριστο μέτρο αν θέλουμε να αντλήσουμε την μέγιστη ωφέλεια.

Η ηθική...

Η αρμονία...

Η αρμονία θεωρείται ότι αντιπροσωπεύει την ισορροπία και την επικοινωνία με τους Θεούς και τους ανθρώπους, καθώς και Την ισορροπία των δυνάμεων της φύσης με τον άνθρωπο...

Όσοι δεν λειτουργούσαν σύμφωνα με τις αξίες αυτό θεωρείτο... ύβρης

Η ύβρης για τους Αρχαίους Έλληνες σημαίνει τιμωρία για αυτούς που δεν είχαν ευαισθησία και αγάπη για τη φύση και ξεπερνούσαν τα όρια...

Οι σοφοί της εποχής φρόντιζαν ώστε να υπάρχει ένας λογικός δεσμός μεταξύ των μύθων, όχι μόνο ανάλογα με το ποια μηνύματα θέλανε να περάσουν, κάτι που μπορεί να γίνεται και στις ημέρες μας, αλλά έτσι θέλανε να δείξουν και την ολότητα του σύμπαντος, την εξάρτηση μεταξύ των στοιχείων που το αποτελούν.

Πρέπει να ευεργετούμε τους Αρχαίους Έλληνες για τις αξίες που μας δίδαξαν σε σχέση με τον άνθρωπο και τη φύση. Οι Αρχαίοι Έλληνες μας άφησαν κληρονομιά έναν εναλλακτικό τρόπο ζωής και σκέψης ο οποίος βασίζεται σε αυτά που είπαμε πριν...στο σεβασμό του φυσικού περιβάλλοντος, στην αρμονία, στο μέτρο, στην ηθική και στη λογική.

Σήμερα δεν υπάρχει ο ανάλογος σεβασμός...

Ο άνθρωπος θεωρεί τον εαυτό του ιδιοκτήτη του φυσικού περιβάλλοντος και των πόρων του...

Έτσι καταστρέφει το περιβάλλον και αυτοκαταστρέφεται από τις συνέπειες.

Στην εποχή μας οι δραστηριότητες του ανθρώπου έχουν ως αποτέλεσμα την οικολογική καταστροφή σε μη αναστρέψιμο βαθμό, και ως τούτου προκαλούν τη διατάραξη της φυσικής ισορροπίας.

Δεν ενδιαφέρεται για το αύριο, καταναλώνοντας φυσικούς πόρους με απληστία.

Πρόκειται για τη μεγαλύτερη κρίση στην ιστορία του ανθρώπου, κρίση που συνδέεται με τα πρότυπα, τις δομές, και το καταναλωτικό υπόβαθρο της σύγχρονης ζωής.

Τα σημερινά οικολογικά προβλήματα προτείνουν οι κυβερνήσεις και οι επιστήμονες να λυθούν με πράσινη ανάπτυξη...

Οι Αρχαίοι Έλληνες θα πρότειναν τη δημιουργία μιας κοινωνίας μη καταναλωτικής, με λιγότερη ύλη και περισσότερη ευσυνειδησία.

Όλα γύρω μας είναι φύση και η φύση, σύμφωνα με τους Αρχαίους Έλληνες, διδάσκει στους ανθρώπους την απλότητα με την ύπαρξή της.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι αρχαιοελληνικοί μύθοι όντας φυσιοκρατικοί μαρτυρούν και αποκαλύπτουν στους σκεπτόμενους ανθρώπους, δηλαδή, στους αναζητητές - ερευνητές της αλήθειας, τους Νόμους που διέπουν το Σύμπαν και κατ' αναλογία τον ανθρώπινο Κόσμο.

Τους μύθους μπορούμε να τους εντάξουμε σχεδόν σε όλες τις θεματικές ενότητες των Περιβαλλοντικών Προγραμμάτων. Μύθοι για το νερό με τις νεράιδες που το συνόδευαν, τονίζοντας έτσι τη μεγάλη του αξία για την ύπαρξη ζωής. Μύθοι για τα δάση με τις Αμαδρυάδες που γελούσαν με τη βροχή και πέθαιναν όταν έκοβαν τα δέντρα. Μύθοι για κάθε τι πάνω στη Γη...

Μύθοι που μας οδηγούν να καταλήξουμε στο εύλογο ερώτημα, σε συνδυασμό με το Ελύτη. Θα μπορέσουν άραγε οι επερχόμενες γενιές να θαυμάσουν εικόνες "απ' αυτόν τον κόσμο τον μικρό τον μέγα", όπως ο χορός της σαύρας πάνω στις ξερολιθιές του Αιγαίου, το σκίρτημα του ζαρκαδιού και το ηλιοβασίλεμα μέσα από τα άνθη και τους καρπούς μιας ροδιάς;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αθανασάκης Α. & Κουσουρήs Θ. Περιβάλλον & οικολογία στην εκπαίδευση, εκδόσεις Δαρδάνος, Αθήνα 1999
2. Μανωλάς Ι. Ευάγγελος 2010 Το Φυσικό Περιβάλλον στην Αρχαία Ελλάδα Έκδοση Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
3. Φλογαίτη Ε., Εκπαίδευση για το περιβάλλον & την αειφορία, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://neoskosmos.com/news/el/node/24706>

<http://okipostisaeiforias.wordpress.com/>

<http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm>

<http://www.logiosermis.net/>

<http://www.oikologos.gr>

<http://www.athjcom.gr/index.php?option>

<http://www.ekke.gr/estia>